

ΟΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η πρώτη εμφάνιση διδασκαλίας τοπογραφικού μαθήματος στο ανεξάρτητο Ελληνικό κράτος γίνεται στο Ναύπλιο, επί Καποδίστρια, το 1829 στη Μέση Σχολή Ευελπίδων, όπου διδάσκεται η Τοπογραφία. Ουσιαστικά μέχρι το 1887 μόνο στη Σχολή Ευελπίδων διδάσκονται συστηματικά και σε ανώτερο επίπεδο μαθήματα μηχανικού. Το 1834 στην Αίγινα και αργότερα το 1837 στον Πειραιά, στη Σχολή Ευελπίδων, διδάσκονται ανάμεσα στα άλλα μαθήματα η Τοπογραφία, η Γεωδαισία, η Χωροστάθμιση, η Οδοποιία και η Υδροτεχνία (όπως λεγόταν τότε η Υδραυλική)

Το 1837 ο Όθωνας ιδρύει το Πολυτεχνικό Σχολείο στην Αθήνα, που λειτουργεί μόνο “τάς Κυριακάς και τάς Έορτάς”, για την παροχή κάποιων στοιχειωδών γνώσεων σε επαγγελματίες, τους “βιομηχάνους” όπως λέγονταν τότε. Εκεί διδάσκονταν στοιχειώδη Μαθηματικά, Αρχιτεκτονική και Ιχνογραφία. Τον ίδιο χρόνο ιδρύεται το Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Η Ελλάδα περιλαμβάνει την Πελοπόννησο, τη Στερέα, την Εύβοια, τις Κυκλάδες και τις Σποράδες.

Με την εξέγερση του 1843 (όπου και το πρώτο Σύνταγμα), ανάμεσα στις άλλες μεταβολές που κάνει ο Όθωνας είναι και η αναμόρφωση του πολυτεχνικού σχολείου που ονομάζεται Βασιλικό Σχολείο Τεχνών (ή Βασιλικό Πολυτεχνείο) και περιλαμβάνει τρία τμήματα: Το τμήμα των Κυριακών για επαγγελματίες (όπως και πριν), το Καθημερινό τμήμα για παιδιά που μάθαιναν επαγγελματικές τέχνες (ή βιομήχανες τέχνες, όπως τις έλεγαν) και τέλος το Ανώτερον τμήμα για τη διδασκαλία των Ωραίων Τεχνών και της Χωρομετρίας, δηλαδή μιας ενότητας που περιείχε “στοιχειώδη μαθηματική και πρακτική γεωμετρία”. Η χωρομετρία, έτσι όπως περιγράφηκε σαν περιεχόμενο του Ανωτέρου τμήματος, αλλά και από το πώς χρησιμοποιήθηκε ο όρος αυτός αργότερα, θα πρέπει να δεχτούμε ότι ήταν μια μορφή πρακτικής ή εφαρμοσμένης τοπογραφίας. Όμως θα πρέπει να υπογραμμιστεί εδώ ότι η χωρομετρία, τουλάχιστον μέχρι το 1863, όχι μόνο δεν διδάσκεται ποτέ αλλά και αποσιωπιέται από κάθε έγγραφο σχετικό με τη λειτουργία και τις δραστηριότητες του σχολείου.

Η εικοσαετία από το 1856 μέχρι το 1875 χαρακτηρίζεται από συμπτώματα μετασηματισμού της νεοελληνικής κοινωνίας με την πρώτη οικονομική άνοδο στη χώρα και την απαρχή μεταβολής των κοινωνικών σχέσεων. Σ’ αυτή την περίοδο γίνεται η έξωση του Όθωνα το 1863, αφού έχει προηγηθεί το 1862 η φιλελεύθερη κίνηση που θα οδηγήσει στην επανάσταση και την πτώση του Όθωνα. Το 1863 αναδιοργανώνεται και το Σχολείο Τεχνών στα εξής τρία τμήματα: Το Κυριακό, που παραμένει όπως πριν (1843) με ετήσια φοίτηση, Το Καθημερινό, με Ζετή φοίτηση, με τους κλάδους των Τεκτόνων, Γεωμετρών, Σιδηρουργών και Χημοτεχνικών. Από αυτή τη διαίρεση του Καθημερινού σχολείου φαίνεται για πρώτη φορά να διαμορφώνεται κάποιος διαχωρισμός σε ειδικότητες που θα εξελιχθούν αργότερα στις γνωστές μας σήμερα (π.χ., Τέκτονες - Πολιτικοί Μηχανικοί, Γεωμέτρεις - Τοπογρά-

φοι, Σιδηρουργοί - Μηχανολόγοι, Χημοτέχνες – Χημικοί Μηχανικοί). Η λογική αυτή του διαχωρισμού των ειδικοτήτων δεν θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη της πρώτης οικονομικής ανόδου της νεοελληνικής κοινωνίας. Το σχολείο συμπληρώνεται με το Καλλιτεχνικό τμήμα με 5ετή φοίτηση. Το 1867 το Καθημερινό τμήμα αναδιαρθρώνεται και πάλι για να γίνει το Βιοτεχνικό τμήμα που περιλαμβάνει τους κλάδους της Μηχανικής, Αρχιτεκτονικής και της Χωρομετρίας.

Η νίκη της αστικής τάξης πάνω στη φεουδαρχία χαρακτηρίζει την περίοδο από το 1875 μέχρι την επανάσταση του 1909. Η χώρα έχει ήδη επεκταθεί με την ενσωμάτωση των Επτανήσων το 1864 και προς το τέλος του 1880 αριθμεί περίπου 2.200.000 κατοίκους. Το 1887 γίνεται νέα αναδιάρθρωση στην τεχνική εκπαίδευση αφού καταργείται το Βιοτεχνικό τμήμα και ιδρύεται το Σχολείο Βιομηχάνων (Επαγγελματικών) Τεχνών και το Σχολείο Καλών Τεχνών παράλληλα. Το Σχολείο Βιομηχάνων Τεχνών περιλαμβάνει τις ανώτερες Σχολές 4ετούς φοίτησης των Πολιτικών Μηχανικών και των Μηχανουργών και την κατώτερη Σχολή Γεωμετρών – Εργοδηγών 2ετούς φοίτησης. Η Σχολή των Γεωμετρών - Εργοδηγών ιδρύθηκε για να “ικανοποιήσει το πρακτικό μέρος της ειδικότητας του Πολιτικού Μηχανικού”. Το 1881 ενσωματώνεται η Θεσσαλία.

Η τετραετία 1910-1914 βάζει τις βάσεις για το μετασχηματισμό της Ελλάδας σε σύγχρονο κράτος με τις μεταρρυθμίσεις του Βενιζέλου. Το 1911 έχουμε την Αναθεωρητική Συνέλευση και το 1914 μεγάλες μεταρρυθμίσεις που αφορούν τον τεχνικό κλάδο της ελληνικής κοινωνίας. Η τεχνική αναδιάρθρωση είναι γενική. Από το Υπουργείο των Εσωτερικών αποσπάται η Υπηρεσία Δημόσιων Έργων και δημιουργείται το Υπουργείο Δημόσιων Έργων, καθώς επίσης και η Υπηρεσία των ΤΤΤ για να ιδρυθεί το Υπουργείο Συγκοινωνίας. Τότε αποφασίζεται και η προαγωγή της ανώτερης τεχνικής εκπαίδευσης σε ανώτατη, με τη μετονομασία του Σχολείου Βιομηχάνων Τεχνών σε Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, που περιέχει τις εξής Ανώτατες Σχολές 4ετούς φοίτησης: Σχολή Πολιτικών Μηχανικών, Σχολή Μηχανολόγων, Σχολή Αρχιτεκτόνων και Σχολή Ηλεκτρολόγων και Τηλεγραφομηχανικών. Από τις σχολές αυτές η Σχολή Αρχιτεκτόνων δεν θα λειτουργήσει παρά 3 χρόνια αργότερα. Παράλληλα ιδρύονται και λειτουργούν 5 Σχολεία 2ετούς φοίτησης, τα λεγόμενα Προσηρημένα Σχολεία: Σχολείο Εργοδηγών και Σχολείο Γεωμετρών, προσαρτημένα στη Σχολή Πολιτικών Μηχανικών. Το Σχολείο Εργοδηγών Μηχανουργών και το Σχολείο Εργοδηγών Χημικής και Μεταλλευτικής Βιομηχανίας προσαρτημένα στη Σχολή Μηχανολόγων και το Σχολείο Τηλεγραφετών προσαρτημένο στη Σχολή Ηλεκτρολόγων και Τηλεγραφομηχανικών. Είναι ήδη η εποχή που από το 1914 μέχρι τη Δικτατορία του 1936, η Ελλάδα στοχεύει στην εμπέδωση μιας ταυτότητας Ευρωπαϊκού κράτους.

Το 1913 η Ελλάδα σχεδόν διπλασιάζεται με τους νικηφόρους Βαλκανικούς πολέμους, ενσωματώνοντας τη Μακεδονία και τα μεγάλα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και με την ήδη ενσωματωμένη Κρήτη, λίγο απέχει από τη σημερινή της έκταση, εφόσον λείπουν μόνο η Θράκη και τα Δωδεκάνησα. Τα μεγάλα εσωτερικά προβλήματα που οδηγούν σε καθεστωτικές αναμετρήσεις, κορυφώνονται το 1916 με το Κίνημα και την Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης. Από το 1917 πλέον αρχίζουν οι

μεγαλύτερες μέχρι τώρα μεταρρυθμίσεις από σύσταση του Ελληνικού κράτους. Η Κυβέρνηση Βενιζέλου, με τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου στο Υπουργείο Συγκοινωνιών, απαλλοτριώνει τα μεγάλα ιδιωτικά και μοναστικά κτήματα έτσι ώστε μέχρι το 1923 να έχουν καταργηθεί εντελώς τα αγροτικά μεσαιωνικά καθεστώτα στην Αττική, Φθιώτιδα, Πελοπόννησο και Επτάνησα. Το 1917 ιδρύεται το Υπουργείο Γεωργίας, φυσική συνέπεια των μεταρρυθμίσεων στην πολιτική της γης και της ανάγκης αξιοποίησης των νέων απελευθερωμένων γαιών. Το 1918 τα αγροτικά και εργατικά συνδικάτα φτάνουν να είναι περίπου 300 με περίπου 100.000 μέλη σε μια χώρα με περίπου 5.000.000 κατοίκους (1920), δηλαδή στους 1000 κάτοικους οι 20 είναι μέλη αγροτικού ή εργατικού συνδικάτου. Αυτές οι αλλαγές στην εδαφική, κοινωνική, οικονομική και πολιτική φυσιογνωμία της χώρας δεν μπορούσαν παρά να οδηγήσουν σε αναδιάρθρωση των τεχνικών δομών με κύριο στόχο την τεχνική εκπαίδευση. Έτσι το 1917 η ανώτατη τεχνική εκπαίδευση στην Ελλάδα παίρνει μια πιο οριστικοποιημένη μορφή που θα διατηρηθεί μέχρι το 1930, οπότε και θα καθιερωθεί για μισό πια αιώνα αναλλοίωτη μέχρι σήμερα.

Το 1917 αναδιρθρώνεται το Πολυτεχνείο της Αθήνας σε 5 Ανώτατες Σχολές: Την ΑΣ Πολιτικών Μηχανικών, την ΑΣ Μηχανολόγων και Ηλεκτρολόγων, την ΑΣ Αρχιτεκτόνων, την ΑΣ Χημικών Μηχανικών και την ΑΣ Τοπογράφων Μηχανικών. Η μεταρρύθμιση αυτή γίνεται από τον Παπαναστασίου, στη δικαιοδοσία του οποίου σαν Υπουργού Συγκοινωνιών ανήκε το ΕΜΠ, και ονομάζεται στους ακαδημαϊκούς κύκλους “Παπανάστασις”. Η Σχολή Τοπογράφων Μηχανικών ιδρύεται για την αποτύπωση, διανομή και διευθετήσεις των νέων γαιών, για την προετοιμασία του υπόβαθρου για τα νέα τεχνικά έργα, για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που προέκυψαν από την πυρκαϊά της Θεσσαλονίκης, για την ικανοποίηση των αναγκών των επίσης νεοσύστατων Τοπογραφικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Δημοσίων Έργων και του Υπουργείου Γεωργίας και της Υπηρεσίας Ανταλλαξίμων Κτημάτων της Εθνικής Τράπεζας και την για την κτηματογράφηση των Αθηνών. Φαίνεται όμως ότι συνέβαλε και η προσωπική δραστηριότητα ενός καθηγητή που είχε ήδη εκλεγεί το 1916 στην Έδρα της Κατωτέρας και Ανωτέρας Γεωδαισίας και που έμελλε να πρωταγωνιστήσει στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του κλάδου για τα επόμενα 35 χρόνια του Δημητρίου Λαμπαδαρίου. Ο σπουδασμένος στη Γερμανία Πολιτικός Μηχανικός Δημήτριος Λαμπαδάριος παραμένει ο μοναδικός οργανικός καθηγητής της Σχολής Τοπογράφων τα επόμενα 35 χρόνια.

Το Δεκέμβρη του 1917 γίνονται οι εισαγωγικές εξετάσεις για τις νέες Σχολές των Αρχιτεκτόνων και των Τοπογράφων, ενώ η Σχολή των Χημικών δεν λειτουργεί εκείνη τη χρονιά μέχρι να ετοιμαστούν τα απαραίτητα εργαστήρια. Στη Σχολή Αρχιτεκτόνων εισάγονται 14 σπουδαστές και στη Σχολή Τοπογράφων 5. Οι 5 αυτοί σπουδαστές τοπογράφοι, αφού τελειώνουν το πρώτο έτος σπουδών, μεταγράφονται όλοι στο δεύτερο έτος σπουδών, άλλοι στη Σχολή Πολιτικών Μηχανικών και άλλοι στη Σχολή Μηχανολόγων – Ηλεκτρολόγων. Έτσι, το ακαδημαϊκό έτος 1918-19, η Σχολή Τοπογράφων λειτουργεί με 1 σπουδαστή που μεταγράφηκε από τη σχολή Πολιτικών Μηχανικών! Το 1918 εισάγονται 18 σπουδαστές στη Σχολή Χημικών Μηχανικών στην πρώτη τάξη, ενώ εισάγονται 16 φοιτητές της

Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου της Αθήνας στην τρίτη τάξη. Από τους αριθμούς αυτούς φαίνεται ότι, ή δεν έγινε καμία προσπάθεια διαφώτισης των νέων για να σπουδάσουν τοπογράφοι μηχανικοί σε μια περίοδο κρίσιμη και επείγουσα για την ανάπτυξη της χώρας που συνέπιπτε με το διπλασιασμό της γης και τη μεγάλη αγροτική μεταρρύθμιση, ή ότι δεν προσέχτηκε, πέρα από την ίδρυσή της και μόνο, η δομή και ο εξοπλισμός της Σχολής, έτσι ώστε να μπορέσει ενδογενώς να αναπτύξει το ενδιαφέρον των νέων για τη γνώση που τουλάχιστον έπρεπε να δίνει. Επίσης είναι άξιο να παρατηρηθεί ότι οι λόγοι που υποστήριξαν την ίδρυση της Σχολής Τοπογράφων ήταν μεν επείγοντες, αλλά δεν μπορούσαν να θεωρηθούν στο πέρασμα του χρόνου ικανοί να εξασφαλίσουν από μόνοι τους τη βιωσιμότητα μιας ακαδημαϊκής δραστηριότητας και σπουδής. Μια ερμηνεία, που ίσως δικαιολογείται από τη μετέπειτα εξέλιξη της Σχολής Τοπογράφων, θα μπορούσε να είναι ότι η βασική αδυναμία οφειλόταν στη δημιουργία μιας απαραίτητης μεν για τη χώρα Σχολής (σωστή πολιτική επιλογή), χωρίς όμως την απαραίτητη ακαδημαϊκή πλήρωση από δασκάλους που η επιστημονική και διδακτική τους διαμόρφωση να έχει γίνει στο συγκεκριμένο χώρο της επιστήμης που θα απαιτούσε η νέα αυτή Σχολή (δηλαδή λάθος ακαδημαϊκή επιλογή).

Το 1919 συμπληρώνεται ο Νόμος του 1917 για την απαλλοτρίωση των μεγάλων τσιφλικιών και παράλληλα η χώρα μπαίνει σε μια μεγάλη καθοριστική περίοδο μεγάλων έργων, αλλά και μεγάλης κοινωνικής και πολιτικής ανισορροπίας. Από το 1920 και στα επόμενα 15 χρόνια γίνονται μεγάλες οδικές κατασκευές, λιμάνια, στεγαστικά έργα για τους πρόσφυγες της καταστροφής του 1922 και μεγάλα αποξηραντικά έργα στη Μακεδονία που δίνουν πάνω από 500.000 στρέμματα για καλλιέργεια. Το 1920 βρίσκει τη χώρα με την άτυχη επέκτασή της στη Μικρά Ασία, που θα τη χάσει με τη συνθήκη του 1923, ενσωματώνοντας όμως τη Θράκη και οριστικοποιώντας τα σύνορά της, εκτός από τα Δωδεκάνησα που θα ανακτηθούν μόλις το 1947. Πυκνά πολιτικά γεγονότα καλύπτουν την ταραγμένη αλλά και δημιουργική εκείνη περίοδο που κορυφώνεται με τη δυστυχία της Μικρασιατικής καταστροφής, της προσφυγιάς και την έξωση του βασιλιά Κωνσταντίνου το 1923. Το 1923 δημοσιεύεται η περίφημη Νομική Διάταξη με την οποία μοιράζονται 12.000.000 στρέμματα, από τα οποία σχεδόν τα μισά καλλιεργούμενα ή καλλιεργήσιμα, όπου και εγκαθίστανται 130.000 αγροτικές οικογένειες, ενώ 8.500.000 στρέμματα, που ανήκουν σε Τούρκους και Βούλγαρους που απαλλάχτηκαν με το σχέδιο της Κοινωνίας των Εθνών με Έλληνες πρόσφυγες, δόθηκαν για την εγκατάσταση των τελευταίων. Ιδρύονται νέοι οικισμοί στις αγροτικές περιοχές και νέες περιφερειακές συνοικίες στα αστικά κέντρα. Το 1924, με το νέο Δημοκρατικό Πολίτευμα, αναλαμβάνει η Κυβέρνηση του Παπαναστασίου και ιδρύεται το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Σ' αυτό το κλίμα και εν όψει της μεγάλης διεθνούς οικονομικής κρίσης του 1931, που θα οδηγήσει τη χώρα στη Χρεωκοπία του 1932, δημοσιεύεται ο Νόμος 4663 στις αρχές του Μάη του 1930. Ο Νόμος αυτός της κυβέρνησης Βενιζέλου αναφέρεται στο δικαίωμα άσκησης του επαγγέλματος του Πολιτικού Μηχανικού, του Αρχιτέκτονα και του Τοπογράφου Μηχανικού, με τους δύο τελευταίους κλάδους να εμπεριέχονται στον πρώτο, χωρίς να περιγράφει με σαφήνεια τις

επαγγελματικές δυνατότητες δραστηριότητας των παραπάνω κλάδων. Ο ασαφής αυτός Νόμος εξακολουθεί μέχρι σήμερα να διέπει τα επαγγελματικά δικαιώματα των τριών αυτών κλάδων μηχανικών. Παρ' όλα αυτά μόνο μετά από σχεδόν ένα μήνα προς τα τέλη του Ιούνη 1930, δημοσιεύεται ο Νόμος 4785 με τον οποίο αναπροσαρμόζεται η Σχολή Τοπογράφων Μηχανικών και μετονομάζεται σε Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, ενώ αυξάνεται η διάρκεια σπουδών από 3 σε 4 χρόνια. Ο πρωτοεμφανιζόμενος όρος στην τεχνική κοινότητα της χώρας του Αγρονόμου, δικαιολογεί προφανώς το σκεπτικό της εισηγητικής έκθεσης του Νόμου όπου αναφέρεται ότι *"... Η τοιαύτη αναδιοργάνωσις έθωρήθη επιβεβλημένη, ίνα καταστη δυνατός ο συντονισμός της Ανωτάτης Τεχνικής Εκπαιδεύσεως πρός τας συγχρόνους πλουτοπαραγωγικές ανάγκας της χώρας, ιδίως όσον αφορά είς τήν έκτέλεσιν των μεγάλων γεωργο-υδραυλικών έργων της υπαίθρου χώρας ..."*. Προφανώς το πνεύμα του Νομοθέτη ήταν η παραγωγή τεχνικών καταλλήλων για την ποιοτική αξιοποίηση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων της χώρας προκειμένου να συμβάλλουν στις αυξημένες παραγωγικές απαιτήσεις του πληθυσμού της χώρας που, σε διάστημα μόλις 10 χρόνων, πέρασε από 5.000.000 το 1920 στα περίπου 6.500.000 το 1928. Φαίνεται όμως, από την εξέλιξη της Σχολής αυτής και του νέου κλάδου γενικότερα, ότι οι οικονομικές συγκυρίες ήταν τέτοιες που να μην μπορεί να υλοποιηθεί ο στόχος της εισηγητικής έκθεσης του Υπουργού Συγκοινωνίας Καραπαναγιώτη. Παράλληλα με την πολιτική απόφαση που πάρθηκε για τη μετονομασία και τον αναπροσανατολισμό της Σχολής δεν φαίνεται να πάρθηκαν οι ακαδημαϊκές εκείνες αποφάσεις που θα επέτρεπαν την ουσιαστικοποίηση, ακαδημαϊκά, των σπουδών σ' αυτή και τη βιωσιμότητα του περιεχομένου της και πέρα από την οικονομική κρίση του 1932. Έτσι, μοναδικός οργανικός καθηγητής της Σχολής παραμένει ο Δημήτριος Λαμπαδάριος και δεν εκλέγεται κανείς άλλος καθηγητής ειδικός να διδάξει το πώς ο Αγρονόμος και Τοπογράφος Μηχανικός θα μπορούσε σύμφωνα με το Νόμο να μελετήσει και εκτελέσει τα έργα για την αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών αναγκών της χώρας ή τα μεγάλα γεωγρο-υδραυλικά έργα. Βλέπουμε δηλαδή να επαναλαμβάνεται η σωστή μεν πολιτική απόφαση του 1917, όταν ιδρύθηκε η Σχολή Τοπογράφων, η λαθεμένη όμως ακαδημαϊκή επιλογή ακριβώς όπως και το 1917, με αποτέλεσμα σε τελευταία ανάλυση την καταστροφή ή αδρανοποίηση των σωστών πολιτικών αποφάσεων. Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι εκτός από τον Λαμπαδάριο όλοι οι άλλοι καθηγητές που διδάσκουν στη Σχολή, ήδη από το 1917, είναι καθηγητές από άλλες Σχολές και κυρίως από τη Σχολή Πολιτικών Μηχανικών. Αξίζει επίσης να σημειωθεί εδώ ότι ο Δημήτριος Λαμπαδάριος γίνεται ο πρώτος Πρύτανης του ΕΜΠ από το 1929 μέχρι το 1933.

Τη χρεωκοπία του Ελληνικού κράτους το 1932 ακολουθεί η Δικτατορία του 1936 και ο Πόλεμος του 1940-44 με τη συνέχεια του εμφυλίου που θα καλύψουν όλη τη δεκαετία του '40.

Ε. Λιβιεράτος